1

यसको अर्न्तराष्ट्रिय बजारमा मुल्य सुन भन्दापीन महंगो छ । हाल उच्च गुणस्तरको यासींलाई चीनमा सरदर ७० लाख रुपैयाँ प्रतिकलोसम्ममा विक्रि हुन्छ । २०७९ सालमा काठमाडौंमा यसलाई २० देखि ३० लाख रुपैयाँ प्रतिकलो सम्ममा किनबेच भएको थियो । विश्वभरमा वर्षेनी प्र दिख १९ खरव रुपैयाँ बरावरको यासींको व्यापार हुन्छ । चीनले विश्वमा उत्पादन हुने यासींको ९५ प्रतिशतभन्दा बिंह बजार ओगटेको छ भने नेपालले २ देखि ३ प्रतिशतसम्म । त्यस कारण चीन यसको प्रमुख उत्पादक र बजार दुवै हो ।

दगो व्यवस्थापन

आजकल अत्याधिक संकलन र वासस्थानमा आएको परिवर्तनले गर्दा प्राकृतिक रुपमा यासी कम पाइन थालेको छ । डोल्पा जिल्लामा गरिएको अनुसन्धान अनुसार २०६३ सालमा एकजनाले औषतमा प्रतिवर्ष २६१ गोटा यासी संकलन गर्दथे भने उक्त संख्या २०६७ सालमा आएर १२६ गोटा प्रास्ति संकलकहरुमा यासी टिप्न जाँदा नभेटाएर रित्तै फर्कने संकलकहरुले पान बढ्न थालेका छन् । त्यस्तै यासी संकलकहरुले आवश्यकता भन्दा बढि दाउरा र काठको प्रयोग गर्नाले, संकलकसँगै लिगएका गाईवस्तुहरुको अत्याधिक चरिचरन र संकलकहरुले यासी पाइने ठाँउमा ज्याभावी फोहर गर्नाले वातावरणीय समस्या पनि देखिन ज्याभावी कोहर गर्नाले वातावरणीय समस्या पनि देखिन

त्यसकारण यासीको दिगो व्यवस्थापन र यासी पाइने पाटनहरुको संरक्षणमा ध्यान दिन आवश्यक भएको छ । यद्यपी यासीको दिगो व्यवस्थापन कसरी गर्ने भन्ने विषय निकै चुनौतिपूर्ण छ । यासीको प्राकृतिक प्रजनन प्रकृयाका बारेमा अभै पनि कतिपय कुराहरु अस्पष्ट भएको यसलाई कसरी दिगो हिसावले व्यवस्थापन गर्न सिकन्छ भन्ने बारेमा अन्यौल छ । यद्यपी निम्न कुराहरु गरेमा यासीको दिगो

व्यवस्थापन र वासस्थानको संरक्षणमा सहयोगी हुनसक्छन्।

इट गइसकेका यासींलाई जमिनमा त्यसै छाडिदिने
जसले गर्दा यासी बन्न चाहिने विजाणु फैलन दिएर यसको
पूर्न उत्पादनमा सहयोग गरोस्।

यासां बन्ने जीवित भनुसिलिकरा, पुतली र प्यूपाहरुलाई (चित्रमा देखाइएको जस्तो) भेट्टाएमा नचलाउने, नमार्ने र तीनीहरुको संरक्षण गर्ने जसले गर्वा यासां बन्न चाहिने भनुसिलिकरा उत्पादन भएर यसको पुर्न उत्पादनमा सहयोग गनेमः।

थार्सागुन्बु प्रकृतिको ठुलो मुल्य चुकाएर संकलन गरिने भएकोले यसको संकलन गर्दा न्युनतम प्रकृतिको हानी पुराउने हिसाबले गर्नु पर्दछ। सकेसम्म कमभन्दा कम दाउरा वा काठको प्रयोग गर्ने। एकवर्ष पाल वनाउन प्रयोग गरिएका काठहरु अर्कोवर्ष पुर्न प्रयोग गर्ने।

 यासीको वासस्थानमा फोहर मैला नगर्ने र फोहरहरु भेटेमा उचित ठाँउमा खाल्डो खनेर पुर्ने । जथाभावी दिशा पिसाव नगर्ने ।

 यासिको वासस्थानमा चिरचरन कम गर्ने ।
 यासिको बारेमा थप जानकारीको लागि निम्न ठेगानामा सम्पंक गर्नुहोस् ।

Dr. Uttam Babu Shrestha

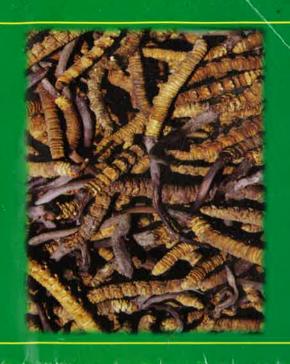
Vice Chancellor's Research Fellow University of Southern Queensland Toowoomba, QLD 4350, Australia Mobile +61-420822810 Email: ubshrestha@yahoo.com यो जानकारी पुस्तिका रुफोंड फाउण्डेसन युकेको सहयोगमा बनाइएको हो ।

Supported by:

THE REPORT OF THE PARTY OF THE

जानकारी पुरेतका

लेखक डा. उत्तमबाबु श्रेष्ट

गरिचय

नेपालमा 'जीवनवुटी', 'किरा', 'यार्सागुम्बा', 'यार्सा' अथवा 'यार्सागुन्बु' भनिने यस जडिवुटीको नाम तिब्बती भाषाको 'यार्ट सा गुन बु' बाट अपभ्रंश भएर बनेको नाम हो जसको अर्थ 'गर्मीयाममा फार र हिउँदमा किरा' भन्ने लाय्छ । यद्यपी यो कुनै फार भने होइन । यार्सागुन्बुको जीवनचक्र अनौठो र रोचक छ।

जीवन चक्र

यासीगुन्बु कुनै एकल जीव वा वनस्पति नभई एक केसिमको भनुसिलकीरा र त्यसमा उम्रने परजिबी बुसीको संयुक्त रुप हो । बैज्ञानिक रुपमा लेपिडेप्टेरा बर्गमा पर्ने विभिन्न प्रजातीका राती उड्ने (बत्तीबाल्दा बतीको वरपर आउने) प्तलीले स-साना घाँसका डाँठहरुमा फुलपारेका हुन्छन् । पुतलीका फुलहरु समय पुगेपछि भर्गेसलिकरा अर्थात लाभी बन्दछन् र जमीनम्नी बसेर घाँसका जराहरु जातका ढ्रसीका विजाण् (वीउ)हरुले संक्रमण गर्दछन् लादछ) । भन्सिलकिराको शरिरभित्र ढ्सीको विजाण् खोको बनाउँछ र आफ्नो शरीर फैलाउँदै जान्छ र खान थान्दछन्। त्यस्ता भनुसलिकराहरुलाई ओफिकोडीसप्स (मानिसलाई रोग लागे जस्तै भनुसलिकरालाई ढुसीको रोग पिससकेपछि त्यो विकसित हुँदै स-साना सेता त्यान्द्रारुपी माइसेलियममा परिणत हुन्छ र भनुसलिकराको शरीरभरि फैलन्छ । उक्त ब्सीको शरीर अर्थात माइसेलियमले जीवीत म्जूसिलकिराको शरीरबाट खाना सोसेर भ्जूसिलकिरालाई भुत्सीलिकराको शरीरभित्र फैलन्छ । अन्त्यमा भुत्रेसलिकराको टाङकोसम्म द्वसीको रेशारुपी शरीर पुगेपछि भनुसिलिकरा मर्दछ र मृत भूसिलिकराको टाउकोबाट बुसीको डाँठ जस्तो भाग पलाएर र जमीनबाट निस्कन्छ । त्यस्तो डाँठ जस्तो

भाग औषतमा २ देखि ४ इन्चसम्म लामो, खैरो रंगको हुन्छ र भ्रुसिलिकराको शरीरसँगै जोडिएको हुन्छ जसलाई यासीगुन्बु भनिन्छ । बसन्त ऋतु विषेश गिर वैशाखपछि पलाउने यस्ता डाँठसँगै जोडिएको मृत भ्रुसिलिकराको शरिरको समग्र भाग जमिनमाथि उग्निएको देखेर मानिसहरुले संकलन गर्दछन्।

संकलन नभइ प्रकृतिमा छोडिएका बुसीका डाँठहरु छिप्पीएपछि त्यसको टुप्पा भागमा बुसिको विजाणु लाग्दछ (यसलाई यार्सी संकलकहरुले 'डेटगएको यार्सी' भन्दछन्) जुन एउटै डाँठमा लाखौंको संख्यामा हुन्छन् र परिपक्क भएपछि ती विजाणुहरु जमिनमा भर्न्दछन्। त्यस्ता जमिनमा भरेका विजाणुहरुले अर्को स्वास्थ भनुसलिकरालाई आक्रमणगारि फोरे नयाँ यार्सा बनाउँछ। यस्ता यार्सा पूर्ण

विजाणुको आक्रमणमा नपरेका भनुसिलकिराहरु प्यूपा हुँदै वयस्क पुतली बन्दछन्। त्यसरी बनेको पुतलीले फोरे फुल पार्दछ र आफ्नो जीवनचक्र संचालन गर्दछ। त्यसकारण यार्सा बन्नको लागि एकातिर हुसीको विजाणु पनि चाहिन्छ भने वयस्क पुतलीको जीवनचक्र पनि सुचारु हुन आवश्यक

Selection of the second second

डपबो ग

यसको प्रयोगको बारेमा ५०० वर्षभन्दा बिंह पुरानो लिखित दस्तावेजहरु पाइन्छ । परम्परागत वीनीयाँ उपचार विधी अनुसार यसको प्रयोग श्वासप्रश्वास, फोक्सो, कलेजो, मुटु र मृगौलाको रोगमा गरिन्छ । यो शक्ति वर्धक जिडवुटी भएकोले यसको धेरै उपयोग र व्यापार भने यौन शित्तमालयनभियग्रा' पनि भनेर अन्तराष्ट्रिय बजारमा वेचविखन गरिन्छ । नेपालबाट विदेशीने यासिहरु वीन, सिंगापुर, हडकड लगायत अमेरिका र वीनीयाँमूलका नागरिक वसोवास हुने विश्वका प्रमुख शहरहरुमा यसको विकि हुने गर्दछ ।

। सस्यान

नेपालको उच्च हिमाली भेगका २७ उत्तरी जिल्लाहरुमा यासी पाइएको छ । तर डोल्पा, बभ्गंड, दार्चुला, मनाड, मुस्ताड, गोरखा, हुम्ला, रुकुम, म्याग्दी आदी जिल्लाहरुबाट यसको मुख्य संकलन गरिन्छ । यासी प्राकृतिक अवस्थामा समुद्री सतहबाट ३५०० मीटरदेखि ५००० मीटरसम्मको उचाईमा रहेका उच्च हिमाली घाँसे मैदानहरुमा पाइन्छ । यो नेपाल लगायत चीन, भारत र भ्टानमा पाइन्छ ।

